

Beste leerkracht,

Leuk dat je geïnteresseerd bent om met je klas even stil te staan bij het thema armoede. In deze bundel vind je werkmateriaal om ongeveer 1 uurtje met je klas te werken rond het thema “armoede” en de dag van verzet tegen armoede op 17/10. Er is ook een PowerPoint beschikbaar om te presenteren aan de klas.

Bedankt alvast om tijd te nemen om bij dit thema stil te staan. In Gent wordt 1 kind op 4 geboren in een kansarm gezin, dus armoede is geen uitzondering meer. Ook in jouw klas zitten waarschijnlijk kinderen die in armoede leven. Het is dan ook belangrijk om hier tijdens deze les oog voor te hebben. Ga goed na welke signalen de kinderen geven. Indien je het gevoel hebt dat er kinderen zijn die hier dieper willen op ingaan of kinderen die zich na de les minder goed voelen, **spreek het kind dan aan en/of contacteer uw zorgcoördinator/CLB.**

Bijkomende informatie rond (kinder)armoede en de dag van verzet tegen armoede vind je terug op <http://www.ocmwgent.be/armoedebestrijding.html>. Hier vind je ook meer informatie over de geplande activiteiten op 17/10. We doen zeker ook een warme oproep om hieraan massaal deel te nemen!

Het zou ook leuk zijn, mochten jullie reacties en ervaringen over dit lesuurtje naar ons doorsturen. Dit mag naar Eva Vandevivere ([eva.vandevivere @ocmw.gent](mailto:eva.vandevivere@ocmw.gent)).

Indien je nog vragen hebt over het thema armoede, neem dan gerust contact op met Eva van het OCMW Gent (eva.vandevivere@ocmw.gent).

Wij wensen je alvast een boeiend lesuur toe,

Eva Vandevivere
Regie (Kinder)armoede
OCMW Gent

Liesbeth Moers
Team onderwijsontwikkeling
Onderwijscentrum Gent

Samen 'neen' zeggen tegen armoede

Handleiding voor de leerkracht bij de PowerPoint

Praktische informatie:

Er zijn twee bestanden, dit document als handleiding voor de leerkracht en een PowerPoint.

Benodigd materiaal:

- Beamer en laptop of pc
- Internet om de filmpjes online te kunnen bekijken

Korte toelichting bij de PowerPoint: open bestand, ga naar tabblad 'diavoorstelling'. Kies helemaal links 'vanaf begin'. Met de pijltjes toetsen kan je naar de volgende slide. Om de filmpjes af te spelen klik op de afbeelding met de linkermuisknop.

1. Wat is armoede?

- a. Filmpje karrewiet

<https://www.ketnet.be/karrewiet/29%20september-2015-kinderen-armoede>

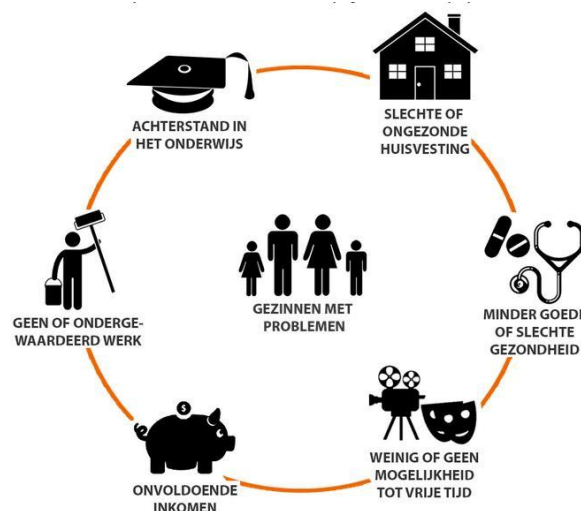
- b. Bespreking

Materiaal: Projecteer cirkel van armoede.

Vragen voor leerlingen: *Waaraan denken jullie na het zien van het filmpje? Hoe zouden jullie omschrijven wat armoede is?*

Uitleg: Mensen die in armoede leven hebben **weinig geld**. Hierdoor krijgen ze te **weinig kansen om belangrijke dingen in het leven** te hebben. Ze krijgen minder kansen op school (omdat ze bijvoorbeeld geen rustige plek hebben om huiswerk te maken of niet gemotiveerd worden door ouders), wonen in een klein of slecht huis/appartement, hebben een slechtere job. Zie cirkel van armoede.

Armoede vindt dus niet plaats op één domein, maar op verschillende domeinen die aan elkaar samenhangen. Het gaat hierbij niet om een eenmalig feit, maar om een blijvende toestand.

Bron: Diversiteit in actie, 1 op 10

2. Armoede is geen eigen keuze

a. Bespreking

Materiaal: Projecteer affiche verzet tegen armoede 17/10/18

Uitleg: 17 oktober is de dag van verzet tegen armoede, ook in de klas willen we hier even rond stilstaan. Op 17 oktober weten we dat de **kansen en mogelijkheden om te kiezen niet voor iedereen hetzelfde** zijn. We weten maar al te goed dat er nog steeds veel kinderen zijn die te veel zorgen hebben en veel verbergen om net als elk ander klasgenootje te zijn en erbij te horen. Daarom willen we vandaag **'neen' zeggen** tegen armoede.

Vragen voor leerlingen: 'Verzet': wat betekent dat nu eigenlijk...?

Uitleg: Iedereen heeft al eens **'neen'** gezegd tegen bv. naar school gaan, huiswerk maken, naar de tandarts gaan of spruitjes te moeten eten. **Door heel duidelijk 'neen' te zeggen**, 'ik wil dit of dat niet', laat je van je horen. Dat betekent dat je je **verzet** tegen dingen die je niet graag doet.

Natuurlijk kan verzet ook over ruimere thema's gaan, zoals op 17 oktober. Op de 'werelddag van verzet tegen armoede' zeggen we heel duidelijk **'neen' tegen honger, uitsluiting, oorlog,...** Het is niet eerlijk als kinderen minder kansen krijgen om naar school te gaan of uitgesloten worden omdat ze niet hip of cool zijn.

3. Wat weet jij over Armoede?

3.1 Kinderarmoede:

Hoeveel kinderen in Gent werden in 2017 in een kansarm gezin geboren?

- A: ongeveer 1 op 4 kinderen
- B: ongeveer 1 op 3 kinderen
- C: ongeveer 1 op 8 kinderen

a. Antwoord

A: In Gent werden in 2017 ongeveer 1 op 4 kinderen (22,8 %) geboren in een kansarm gezin. Ter vergelijking: In Vlaanderen is dat ongeveer 1 op 8 (13,7 %)

b. Bespreking

Materiaal: filmpje karrewiet opgroeien in armoede
<https://www.ketnet.be/karrewiet/12-september-2018-opgroeien-in-armoede>

Vragen voor leerlingen: vraag de leerlingen om tijdens het filmpje goed op te letten en aan te duiden op de cirkel van armoede waar er zich moeilijkheden voordoen, op welke domeinen de jongen zorgen ervaart.

Uitleg: Tijdens het filmfragment komen zaken op de diverse levensdomeinen aan bod op de verschillende levensdomeinen die besproken kunnen worden.

- **Onvoldoende inkomen:** zorgen rond niet genoeg geld overhouden, verjaardagscadeau/dure spullen willen maar tegelijk schuldgevoel omdat er niet genoeg geld is (ook mentale gezondheid), eigen spaargeld uitlenen aan ouders om eten te kunnen kopen...
- **Huisvesting:** zorgen dat de huur zal kunnen betaald worden en ze niet op straat zullen belanden. Geen kwaliteitsvol huis, veel zaken kapot.
- **Onderwijs:** ouders zonder geldzorgen hebben meer ruimte om hun kinderen voor school te stimuleren, leren typen kost honderden euro's,
- **Minder goede gezondheid:**
  - o Medische gezondheid: zus moet geopereerd worden, tandzorg (beugel), oogarts (bril)
  - o Mentale gezondheid: piekeren, stress, zorgen maken over de toekomst, minderwaardig voelen
- **Vrije tijd:** minder culturele activiteiten. Na een vakantie terug naar school gaan is niet leuk, want iedereen vertelt zijn/haar vakantie verhalen (reizen, dure uitstappen). Graag eens op reis gaan.

3.2 Onderwijs en armoede:

Is naar school gaan gratis voor iedereen?

- A. Ja, en dat is ook goed want alle kinderen hebben recht op onderwijs
- B. Ja, toch in het lager onderwijs
- C. Nee, als kinderen aan alle activiteiten willen meedoen die de school aanbiedt, is onderwijs niet gratis

a. Antwoord:

C: als je alles bijeen telt is onderwijs niet volledig gratis.

b. Bespreking:

(Leerplicht)onderwijs is gratis. Voor het basis en secundair onderwijs houdt dat in dat de toegang gratis is. Dat betekent dat ouders geen inschrijvingsgeld betalen.

In het lager onderwijs zijn er ook activiteiten die nodig zijn om te kunnen leren gratis. Schoolboeken, schrijfgerief, een passer, fotokopieën enz. moet de school dus zelf voorzien. Een secundaire school mag wel bijdragen vragen voor didactisch materiaal, zoals boeken of kopieën die nodig zijn voor de lessen, en voor bepaalde activiteiten, zoals theaterbezoek of meerdaagse uitstappen.

Hiernaast zijn er activiteiten en zaken die het schoollopen aangenamer en interessanter kunnen maken. De kosten hiervan **zitten in de lagere school vevat in de maximumfactuur**. De maximumfactuur legt vast hoeveel scholen aan ouders maximaal mogen doorrekenen voor zaken die echt nodig zijn om te leren en die scholen dus niet gratis moeten aanbieden. Een sportdag of schoolreis vallen hieronder. De maximumfactuur zorgt ervoor dat het voor ouders betaalbaar blijft.

In het secundair onderwijs is er geen maximumfactuur. De kosten kunnen dus hoog oplopen. De ene school is daardoor ook veel duurder dan de andere school.

Daarnaast mogen scholen **geld vragen voor dingen waar kinderen gebruik van maken**, maar die niet nodig zijn om te leren. Het kost ouders dus geld wanneer hun kind op school warm wil eten, het kind in de studie blijft etc. Sommige scholen betalen nu soms zelf warme maaltijden voor kinderen die echt honger hebben. Dit is heel duur voor de school en niet elke school kan dit betalen.

Onderwijs is dus niet gratis, hoewel elk kind wel recht op onderwijs heeft.

Materiaal: <https://www.ketnet.be/Karrewiet/14-oktober-2014-armoede-op-school> (57')

3.3 Werelddag van verzet tegen armoede

Wist je dat 17 oktober de internationale dag van verzet tegen armoede is? Wat is het symbool van die dag?

- A. een vuist
- B. een wit laken met een knoop
- C. een vredesteken

a. Antwoord

B: een wit laken met een knoop.

b. Bespreking

Materiaal: dia met foto van geknoopt laken

Vragen voor leerlingen: Op 17/10 wordt aan iedereen gevraagd om de strijd aan te binden tegen armoede en een geknoopt wit laken uit je raam te hangen. Wat zou dit kunnen betekenen, een knoop in een wit laken?

Denk misschien even aan een strip of tekenfilm, al eens iemand gezien die met een laken uit het raam probeert te ontsnappen?

Uitleg: Geknoopte lakens die uit het raam hangen, staan voor de boodschap '**ontsnappen uit armoede is een zaak van iedereen**'. Het laken uit het raam verbeeldt de ontsnapping. De knoop erin verwijst naar de slogan '**bind mee de strijd aan tegen armoede**'. Door verschillende lakens aan elkaar te knopen, krijgen we een langer laken om te ontsnappen uit de armoede.

Ken je daarnaast de uitspraak 'knoop iets in je oren' of een 'knoop in je zakdoek leggen'? Wat betekent dit?

Uitleg: Hiermee wordt bedoeld dat de boodschap erg belangrijk is en deze niet mag worden vergeten. Met de knoop in het witte laken zeggen we dat we neen zeggen tegen armoede veel aandacht verdient en niet mag worden vergeten.

3.4 Werelddag van verzet tegen armoede; slagzin 'Gent maakt tam tam tegen armoede'

Wat is de betekenis van de slagzin "Gent maakt tam tam tegen armoede"?

A: dat armoede een verzinsel is

B: dat armoede in de aandacht moet komen en we daarom lawaai maken om het zichtbaar te maken

C: dat je ruzie moet maken om je tegen armoede te verzetten

a. Antwoord:

B

b. Bespreking:

Uitleg: Gent wil dat armoede meer onder de aandacht komt bij iedereen! De politici, leerkrachten, kinderen en mensen in de stad moeten zich bewust zijn van de problemen die armoede teweeg brengt. Er moet meer gebeuren om armoede te bestrijden. Daarom is het nodig dat armoede onder de aandacht komt. Door lawaai te maken en op te komen voor de stem van mensen in armoede willen we meer inzet op de strijd tegen armoede.

Filmpje: AVS over campagne 2018 in Gent

<http://www.av.be/avsnews/tattoos-tegen-armoede-in-gent>

Wat zouden jullie zelf tegen armoede kunnen doen? Welke inspanningen zou je samen de klas en school kunnen doen?

Zet de tattoo; maar armoede bespreekbaar, letten op dure uitstappen op school....

Materiaal: foto's met tattoo's

Oproep:

Verspreid een foto van jullie klas met tattoo op school via de website of blog van de school of via de <https://www.facebook.com/genttegenarmoede/> met #genttegenarmoede, zodat iedereen ziet dat ook jullie klas/school de strijd tegen armoede en uitsluiting voert. Wens je nog meer informatie hierover, dan kan je terecht op onze website www.armoedebeleidgent.be.

GENT MAAKT TAMTAM TEGEN ARMOEDE

Iedereen is tegen armoede. Maar wat kan je er tegen doen? Alleen niet veel. Met heel Gent wel. Toon dat je het niet normaal vindt dat 3 Gentenaar op 5 in armoede leeft. Samen maken we tamtam tegen armoede.

Plak de tamtam-tattoo op je arm, neem er een foto van en plaats die op je sociale media met de hashtag #genttegenarmoede. Hoe meer tamtam, hoe beter het beleid ons hoort.

**Werelddag van
verzet tegen
armoede**

**17.10.2018
Gent**

www.genttegenarmoede.be

4. Slot

Vragen leerling: Wat vonden jullie van dit moment? Wat hebben jullie onthouden en nemen jullie mee?

(reacties mogen doorgemailed worden naar eva.vandevivere@ocmw.gent)

Uitleg: Het is goed om mee te nemen dat armoede geen eigen keuze is en het wel voor heel veel moeilijkheden zorgt op verschillende domeinen. Door wat we hebben te delen met elkaar, kunnen we al een deel van de problemen oplossen. Samen neen zeggen tegen armoede!

Zeker op 17/10 staat iedereen extra stil bij armoede; jullie kunnen op die dag meedoen met de herdenking van 17/10

Het volledige programma is te vinden op: <http://www.ocmwgent.be/armoedebestrijding.html>.

Bronnen:

Trefpunt Armoede en de medewerkers van de werkgroep 17 oktober; Educatief pakket voor de basisscholen, <http://trefpuntarmoede.org/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/handleiding-educatief-pakket.pdf>

Diversiteit in actie; <http://www.diversiteitinactie.be/themas/kinderarmoede-ko/professionalisering/een-hypotheek-op-de-toekomst/kans-arm-naar-een-definitie>

Unicef België: <http://www.unicef.be>

Dieper ingaan op het thema armoede op school

Organisaties die samen met de school vorming op maat uitwerken.

Team Advies en Ondersteuning (TAO)

Vorming, met ervaringsdeskundigen, advies en ondersteuning

Contactgegevens

<http://www.tao-armoede.be/?block=1>
09/224 32 64

Beweging van mensen met laag inkomen en kinderen (BMLIK)

Vorming, met mensen in armoede, op vraag afgestemd

<http://www.bmlik.be/>
09/224 12 15

De Zuidpoort

Vorming, met mensen in armoede, op vraag afgestemd

<http://www.dezuidpoortgent.be/>
09/245 09 05

Welzijnsschakels/Welzijnszorg

Vorming, met mensen in armoede, op vraag afgestemd

Educatief materiaal kan besteld worden (vb Robby, Recht in Lily haar ogen)

<http://www.welzijnsschakels.be/>
09/269 23 40

Bind-Kracht

Vorming en supervisie naar begeleiders, methodiek- en organisatieontwikkeling, ook op vraag

<http://www.vzwbinding.be/>
0494/36 62 45

SOS Schulden op school

Trajectbegeleiding en vorming rond alle facetten van kostenbewust onderwijs

http://schuldenopschool.be/www_wp/
053/73 08 21

Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs.

Teamvorming *Kansrijk voor kansarm*

Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs (CEDES)

Op maat ondersteunen van organisaties, ontwikkelen van thematische werkpakketten

<https://vorming.cego.be/>
016 32 57 40

Netwerk tegen armoede

Op maat ondersteunen van organisaties, ontwikkelen van thematische werkpakketten

www.netwerktegenarmoede.be
02/204 06 50

Didactisch materiaal

CEGO Vorming & Consult

Warm voor arm: alles over armoede in Vlaanderen

Thema armoede bespreken aan leerlingen van lager en secundair onderwijs, via inleefspelen, film, quiz...

<https://vorming.cego.be/downloads>

<http://www.warmvoorarm.iid.be/warmmaken/activiteiten.html>

Klasse

Een waaier aan informatie en direct bruikbaar materiaal (bv.vertaalfiches, educatieve pakketten, tips, ...)

www.klasse.be

Diversiteit In Actie, of kortweg DIVA.

Zet diversiteit om in actie in de lerarenopleiding, in je (stage)klas of op school via de oefeningen, achtergrondinformatie, materialen en praktijkvoorbeelden die je op Diva vindt!

<http://www.diversiteitinactie.be/themas/kinderarmoede-ko>

Trefpuntarmoede

Het Trefpunt Armoede ontwikkelde een educatief pakket voor lagere scholen.

http://trefpuntarmoede.org/wordpress/?page_id=104

Literatuur

Advies over kinderen in armoede

<http://www.netwerktegenarmoede.be/documents/Vlor-advies-over-kinderen-in-armoede.pdf>

Lessenmap 'Armoede hier en vandaag' voor basisonderwijs vanaf tweede graad (1998)

<http://www.bmlk.be/publicaties>

Albert Janssens. *Een eerlijke kans. Basisonderwijs voor kinderen in kansarmoede (2014)*

Hoe er als leerkracht in de klas zijn voor een kind in armoede, wat doet er echt toe en hoe ga je aan de slag?

Ferre Laevers, Trees Vanhoutte & Claudine Derycke. *Omgaan met kansarmoede in de basisschool (2003)*

Koning Boudewijnstichting. Hoe omgaan met kinderarmoede op school? Kleuterscholen: 'mijn portret' - sterktes en talenten.

<https://www.kuleuven.be/thomas/algemeen/obed/item/5/35011/>

Kleine kinderen, grote kansen. Hoe kleuterleraren leren omgaan met armoede en ongelijkheid

Koning Boudewijnstichting ism de Vlaamse overheid

<https://www.kbs-frb.be/nl/Virtual-Library/2014/309742>

School zonder schulden. Recepten voor goed en goedkoop onderwijs. *Uitgeverij Garant Antwerpen,*

Appeldoorn. 2005.

http://schuldenopschool.be/www_wp/?page_id=146

Zeven stappen verder. Stapstenen voor goed en goedkoop onderwijs. *Uitgeverij Garant Antwerpen,*

Appeldoorn.

2007

http://schuldenopschool.be/www_wp/?page_id=146

Boeken over kansarmoede voor kinderen

Pestkoppen en windbuilen , Guy Didelez (7-9 jaar)

Een meisje van karton – Stefan Boonen (+ 9 jaar)

De vlecht –Kolet Janssen (9-12 jaar)

Milan moet mee! - Karel Verleyen (9-12 jaar)

Later wil ik stuntman worden –Detty Verreydt (10-11 jaar)

Bloemen op de muur - Kristien Dieltiens

Ik ben iemand/niemand - Guy Didelez en Lieven De Pril